

Смачило В.В.,

канд. екон. наук, доцент, професор,

Луценко Н.О.,

магістр,

Харківський національний
університет будівництва та архітектури

Смачило В.В.,

канд. экон. наук, профессор,

Луценко Н.О.,

магистр,

Харьковский национальный
университет строительства и архитектуры

Smachylo V.V.,

PhD, docent, professor,

Kharkov National University of Civil Engineering and Architecture

miroslava.valya@ukr.net

Lutsenko N.O.,

master,

Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture

L.Tasechka2011@gmail.com

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТИ

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В СФЕРЕ ЗАНЯТОСТИ: ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ АСПЕКТЫ

CURRENT TRENDS IN THE FIELD OF EMPLOYMENT: DOMESTIC AND INTERNATIONAL ASPECTS

Метою статті є дослідження сучасних тенденцій, що склалися на міжнародному та вітчизняному ринках праці. Автором проаналізовано основні показники, які характерні для сучасного ринку праці. Також виділено основні проблеми українського ринку праці та запропоновано можливі шляхи їх вирішення на основі зарубіжного досвіду.

Целью статьи является исследование современных тенденций, сложившихся на международном и отечественном рынках труда. Автором проанализированы основные показатели, характерные для современного рынка труда. Также выделены основные проблемы украинского рынка труда и предложены возможные пути их решения на основе зарубежного опыта.

The purpose of the article is to study current trends in the international and domestic labor markets. The author analyzes the main indicators that are characteristic of the modern labor market. The main problems of the Ukrainian labor market are also highlighted, and the possible ways of their solution are suggested on the basis of foreign experience.

Ключові слова. Ринок праці, зайнятість населення, рівень безробіття, молодіжне безробіття, оплата праці, міграція.

Ключевые слова. Рынок труда, занятость населения, уровень безработицы, молодежная безработица, оплата труда, миграция.

Keywords. Labor market, employment, unemployment rate, youth unemployment, labor remuneration, migration.

Вступ. Ефективне функціонування економіки країни не може відбуватися без наявності здібних людських ресурсів, їх схильність до результативної праці та забезпечення належними умовами для її здійснення. Тому трансформації

зайнятості, зміни в її структурі та динаміці мають не аби який вплив на економічний розвиток країни. Натомість, розвиток економіки країни забезпечує розширення можливостей зайнятості, скорочує безробіття, підвищує продуктивність праці, сприяє збільшенню доходів населення та, як наслідок, позитивно впливає на його добробут. Вивчення сучасних трендів мобільності населення, їх причин, дозволяють розробляти оптимальну державну та регіональну стратегії розвитку трудового потенціалу, адже саме він є визначальним чинником стійкого розвитку економіки. Важливим моментом при цьому є визначення тенденцій у сфері зайнятості та безробіття, особливо в контексті глобалізації ринків праці. Саме тому вважаємо за доцільне розглядати ситуацію не лише на вітчизняному ринку праці, а й на міжнародному. Усе вказане доводить актуальність дослідження.

Основоположниками вивчення проблем ринку праці України та перспектив його розвитку були науковці Грішнова О.А., Лібанова Е.М., Качан Є. П., Богиня Д. П., Горілий А. Г., Воротіна Л. І. та багато інших. Проте протягом останніх років ситуація на ринку праці України є достатньо нестабільною та потребує додаткових досліджень щодо його функціонування.

Результати дослідження. Ринок праці є однією з основних складових ринкової економіки, де відбуваються процеси формування попиту та пропозиції на особливий товар — робочу силу. Соціально-економічні відносини, які з'являються у процесі формування ринку праці є фундаментальними, тому саме їм держава має приділяти особливу увагу [1, с. 17–23].

Ринок праці України наразі має свої специфічні особливості, які потребують аналізу для надання рекомендацій щодо його подальшого розвитку. Тому прослідкуємо тенденції, що склалися на ринку праці України за показниками зайнятості населення, рівня безробіття, оплати праці та міграції.

Розглянемо ситуацію із зайнятістю в Україні та проведемо її динамічний аналіз. Згідно представленої діаграми (рис. 1), спостерігаємо зростання зайнятого населення у віці 15–70 років до 2013 року, а вже з 2014 р. слід відмітити стрімкий спад. Причиною цього є війна на Донбасі, відділення Криму та загальна нестабільна соціально-економічна та політична ситуація в Україні.

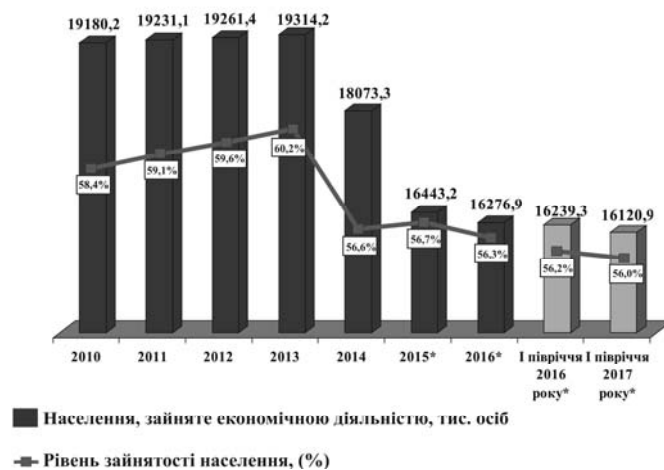

Рис. 1. Зайняте населення у віці 15–70 років і рівень зайнятості населення

Побудовано авторами на основі джерела [2]

Розглядаючи зайнятість населення України за регіонами (рис. 2), відмічаємо, що у Київській області рівень зайнятого населення є найбільшим, порівняно з іншими областями України, і становить 62,3 %, найменший показник має Донецька область із рівнем зайнятості 50 %.

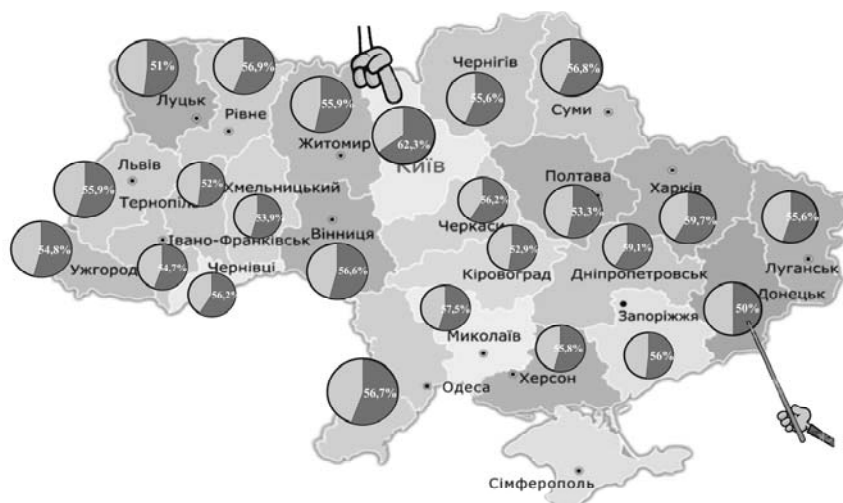

Рис. 2. Рівень зайнятості населення України за регіонами станом на 2016 рік

Побудовано авторами на основі джерела [2]

Розглядаючи структуру зайнятого населення за віком станом на I півріччя 2017 р. (рис. 3), слід відмітити, що найменшу долю займає населення віком від 60–70 років (4,2 %), а найбільшу — 40–49 років (26 %).

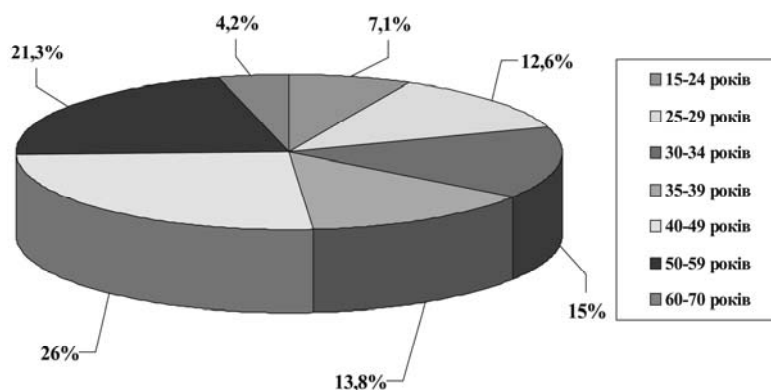

Рис. 3. Структура зайнятого населення за віком станом на I півріччя 2017 р.

Побудовано авторами на основі джерел [2; 3]

Ситуація, обернена зайнятості, визначається як безробіття. Динаміку зміни його рівня за методологією МОП наведено на рис. 4.

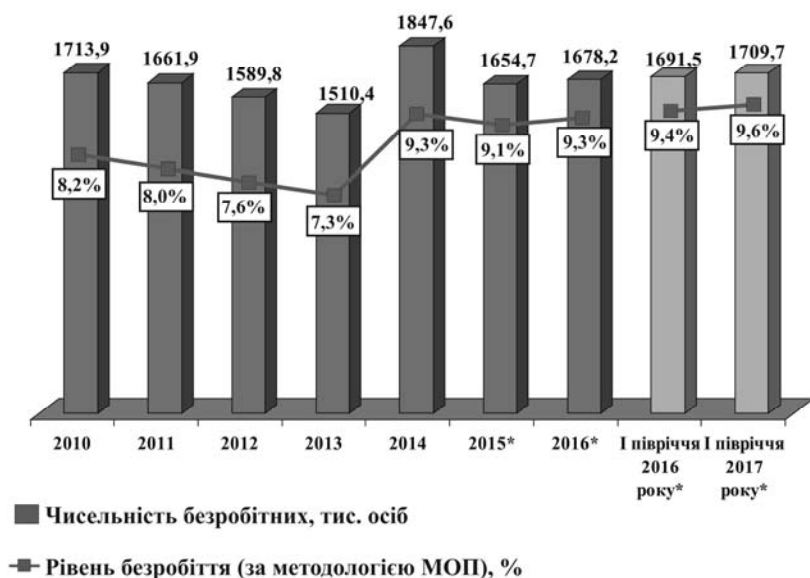

Рис. 4. Безробітне населення та рівень безробіття за методологією МОП

Побудовано авторами на основі джерела [2]

Згідно рис. 4, можна спостерігати, що до 2013 року рівень безробіття за методологією МОП в Україні поступово зменшувався, а у 2014 році різко підвищився і тримається майже на такому ж рівні і до сих пір.

Розглядаючи структуру безробітного населення за віком станом на I півріччя 2017 р. (рис. 5), слід відмітити, що найменшу долю займає населення віком від 35–39 років (13,7 %), а найбільшу — 40–49 років (23,2 %).

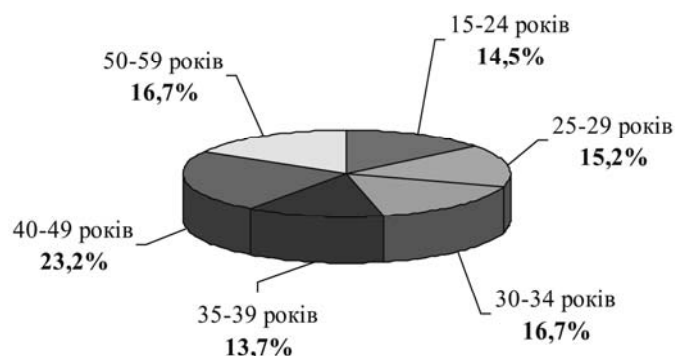

Рис. 5. Структура безробітного населення за віком станом на I півріччя 2017 р.

Побудовано авторами на основі джерел [2; 3]

Не менш важливим є показник зареєстрованого безробіття. Упродовж останніх трьох років кількість безробітних зменшується за офіційними даними з 490,8 тис. до 303 тис. осіб. Проаналізувавши рівень безробітних по Україні

(рис. 6), можна підсумувати, що найвищий показник безробіття має Луганська область, яка знаходиться в зоні АТО (16,6 %), а найменший — Харківська (6,1 %).

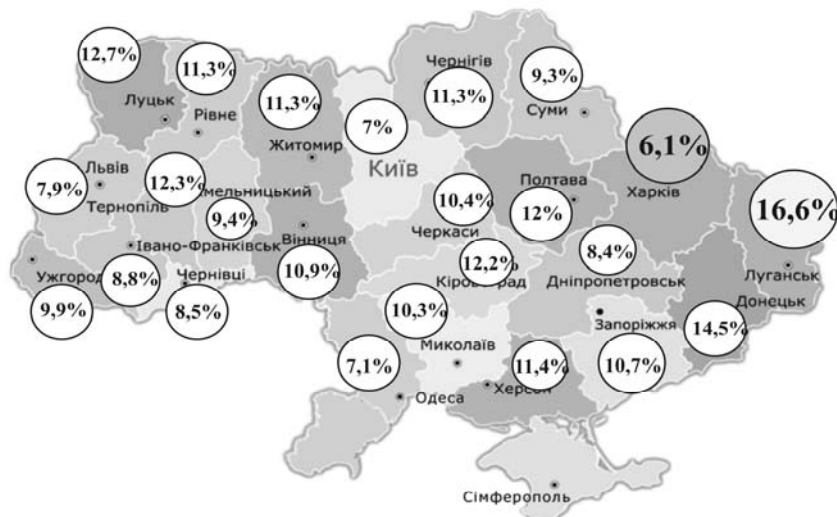

Рис. 6. Регіональний розріз зареєстрованого безробіття по регіонам станом на кінець 2016 р.

Побудовано авторами на основі джерел [2; 3]

Розглянемо рейтинг рівня безробіття населення в Україні та країнах Європейського Союзу на рис. 7.

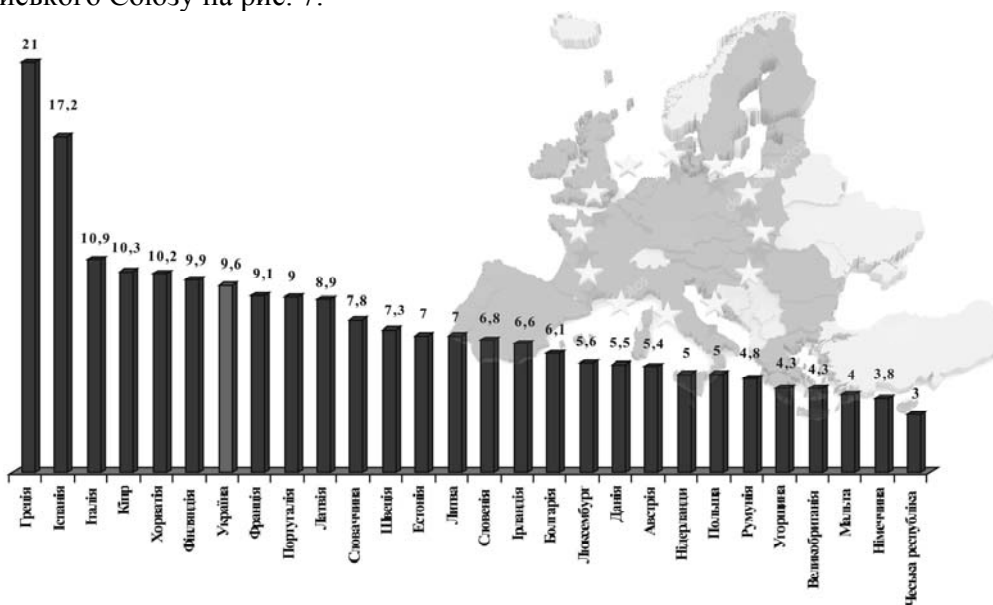

Рис. 7. Рівень безробіття населення
в Україні та країнах Європейського Союзу у I півріччі 2017 р.

Побудовано авторами на основі джерел [2; 4]

Порівнюючи рівень безробіття в Україні та в Європі (рис. 8), відмічаємо, що найбільший показник має Греція (21 %), а також Іспанія та Італія, через економічну кризу в цих країнах а найменший — у Чеській Республіці (3 %). Україна має достатньо високий показник безробіття (9,6 %), порівняно з країнами Європи.

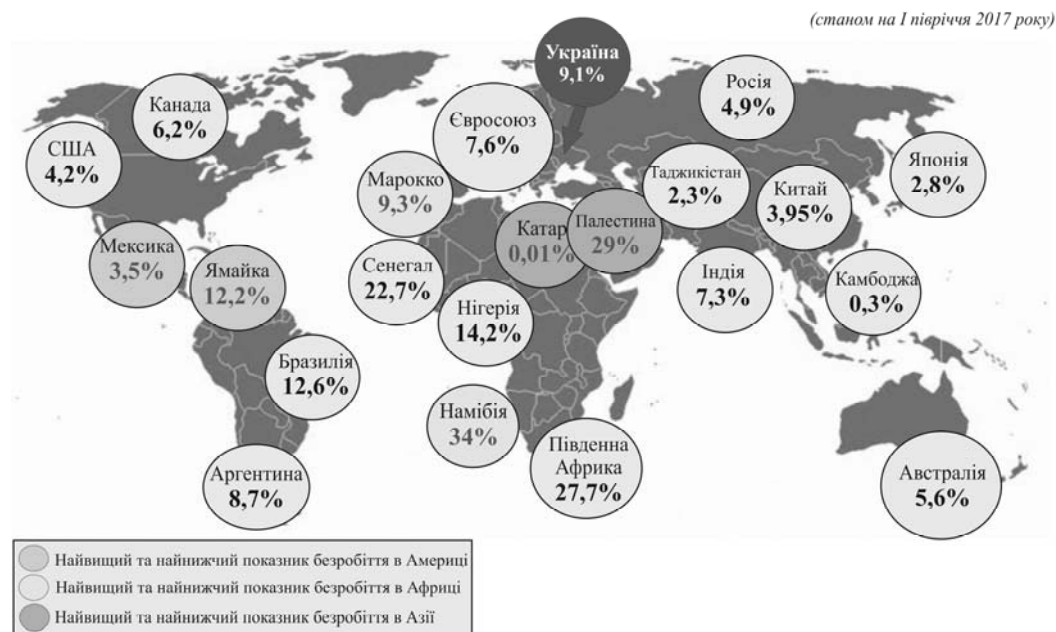

Рис. 8. Рівень безробіття населення в світі станом на I півріччя 2017 р.

Побудовано авторами на основі джерел [2; 4]

Проаналізувавши рівень безробіття у світі (рис. 8), бачимо, що найбільший показник має Африка, де він досягає аж 34 %, а найменший у Азії (а саме — у Камбоджі), де його значення є дуже позитивним — 0,03 %, на перший погляд. Ще нижче значення безробіття в Катарі — 0,01 %. Причини такого низького рівня безробіття в цих двох країнах зовсім протилежні. В першому випадку низький рівень безробіття обумовлений відсутністю як альтернативами доходу, так і низьким рівнем оплати праці; в другому, навпаки, високим рівнем якості життя та оплати праці в країні за рахунок стрімкого економічного зростання.

Специфічним видом безробіття та індикатором економічного розвитку вважається молодіжне безробіття. В Україні він становить 17,8 %, проти 16,7 % у ЄС (рис. 9). Лідируючі позиції знову ж займає Африка (ПАР — 55,9 %); досить високі показники у Азії (Палестина — 46,3 %).

Отже, асиметрія в показниках зайнятості та безробіття присутня як по світу в цілому, так і по адміністративно-територіальним утворенням, що виводить проблему забезпечення зайнятості, гідної оплати праці до рівня цілей сталого розвитку.

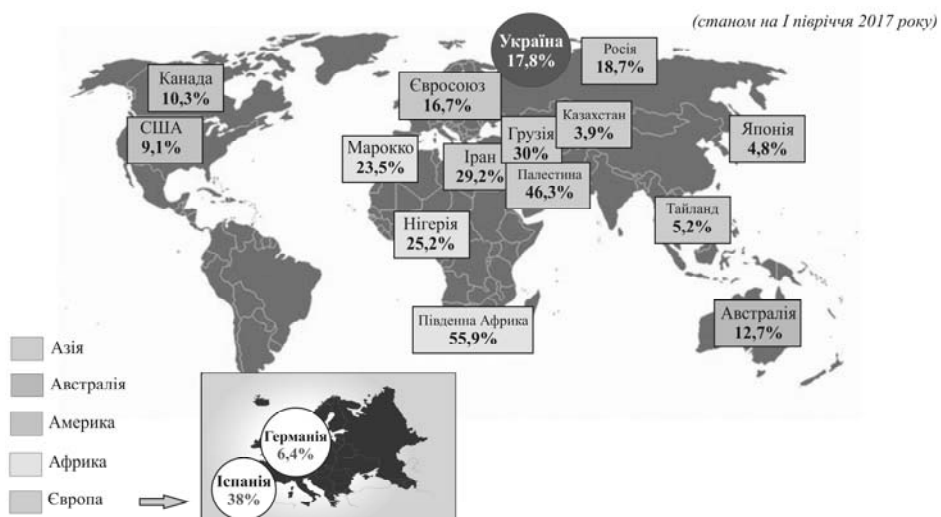

Рис. 9. Рівень молодіжного безробіття в Україні та у світі станом на I півріччя 2017 р.

Побудовано авторами на основі джерел [2; 4]

Заробітна плата являє собою один з головних показників і чинників рівня соціально-економічного життя кожної країни. Найгострішою соціальною проблемою в Україні є велика різниця між високою вартістю життя і низькою ціною праці. Оплата праці українців знаходиться на одному з найнижчих рівнів серед країн СНД і Європи. Проаналізуємо динаміку середньої заробітної плати в Україні (рис. 10) за останні сім років.

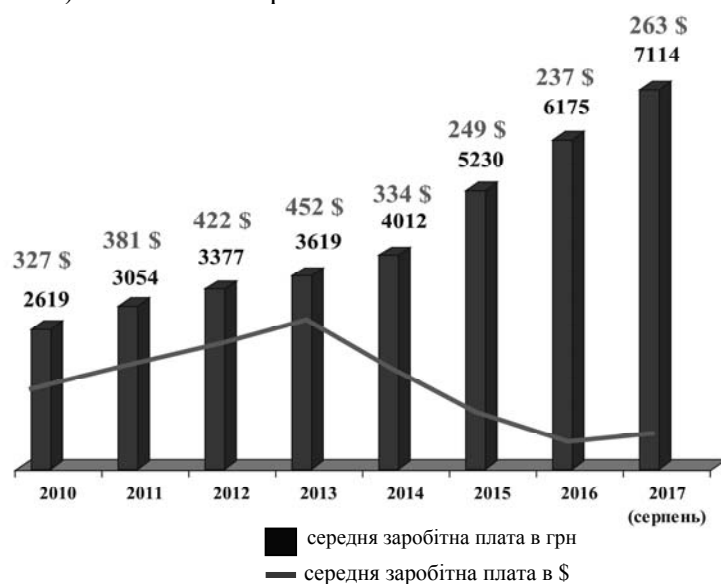

Рис.10. Динаміка середньої заробітної плати в Україні

Побудовано авторами на основі джерела [3]

Проаналізувавши динаміку середньої заробітної плати в Україні за 2010—2017 роки, ми бачимо позитивну динаміку даного показника, який у 2017 р. збільшився на 4495 грн, або на 171,63 %. Проте, на тлі масштабної девальвації національної валюти відбувається стрімке падіння середньої заробітної плати в іноземному еквіваленті. Так, у 2017 р. даний показник становив \$263, що на 64\$, або на 24,33 % менше, ніж у 2010 р. Це свідчить про зниження рівня життя населення, підвищення соціальної напруженості в суспільстві та сприяє трудовій міграції кваліфікованих працівників у працездатному віці.

За допомогою діаграми (рис. 11), розглянемо рейтинг країн за рівнем середньої заробітної плати.

Рис.11. Рейтинг країн за рівнем середньої заробітної плати, \$

Побудовано авторами на основі джерел [2; 4]

Згідно представної діаграми, ми бачимо, що Україна знаходиться на 125 місці серед 157 країн світу за рівнем середньої заробітної плати, що характеризує її як країну з низьким рівнем життя і платоспроможності населення.

На сьогодні в Україні «поширена» практика оплати праці у конвертах, в результаті чого спостерігається дефіцит коштів у державному бюджеті України та соціальних фондах. Хоча уряд намагається посилити відповідальність за такі протизаконні дії шляхом підвищення штрафів. Крім того, одним із можливих напрямів антикризової політики у такій ситуації може стати зарубіжний досвід підвищення податкового тиску на наддоходи населення та застосування диференційованої шкали оподаткування для населення з низькими рівнями заробітних плат [7].

Прослідкуємо тенденцію середніх заробітних плат за сферами зайнятості та гендером в Україні.

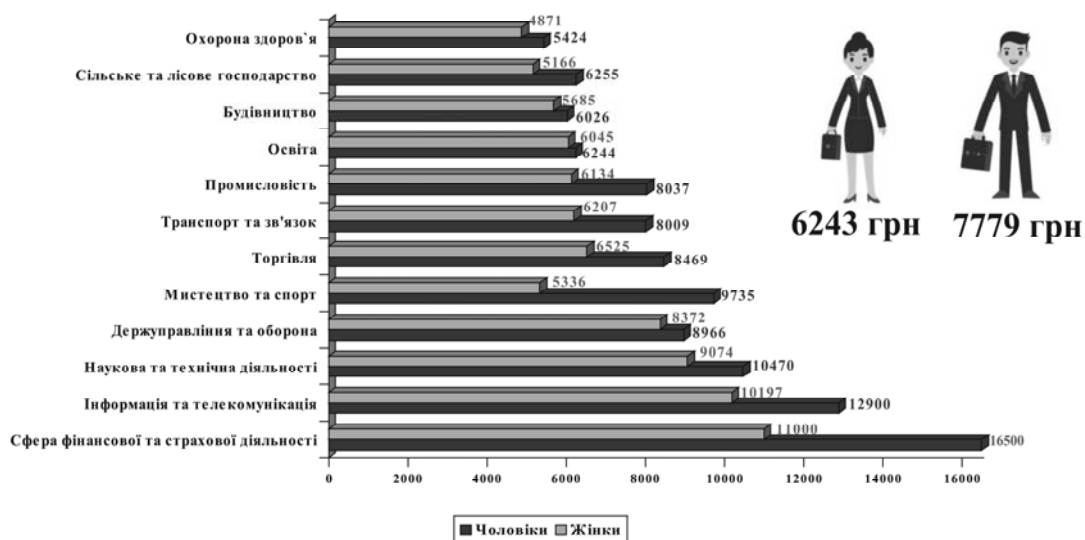

Рис. 12. Рейтинг середніх заробітних плат за сферами зайнятості та тендером, грн станом на 2017 р.

Побудовано авторами на основі джерел [2; 4]

Згідно проведених досліджень, можна зробити висновок, що найвищі заробітні плати отримують працівники в галузі авіаційного транспорту — 11967 грн, найнижчі — у охороні здоров'я та соціальній допомозі — 2441 грн. У загальному, середній рівень зарплат у 2017 році зафіксований на рівні 7114 грн. Серед найзатребуваніших професій на ринку праці останні роки виділяють спеціалістів у ІТ і банківській сферах, продажах і маркетингу.

Ще однією проблемою, яка є результатом економічної нестабільності України, є міграція. При чому, зараз територію нашої держави в пошуках роботи покидають і представники середнього класу, і висококваліфіковані кадри, 30 % з яких мають вищу освіту, що оплачена і з бюджетних коштів також. Слід відзначити стрімке збільшення міграції серед студентів, яка набула швидкого розвитку за рахунок можливості навчання з подальшим працевлаштуванням за кордоном [6]. Крім того, «відтік мізків» серед молоді та молодих фахівців здійснюється шляхом грантового фінансування навчання, тощо. Найпривабливішими для трудових мігрантів з України є Польща (46 %), Угорщина (12 %), Росія (35 %), а також Білорусь, Чехія та Італія (рис. 13).

2015-2016 роки

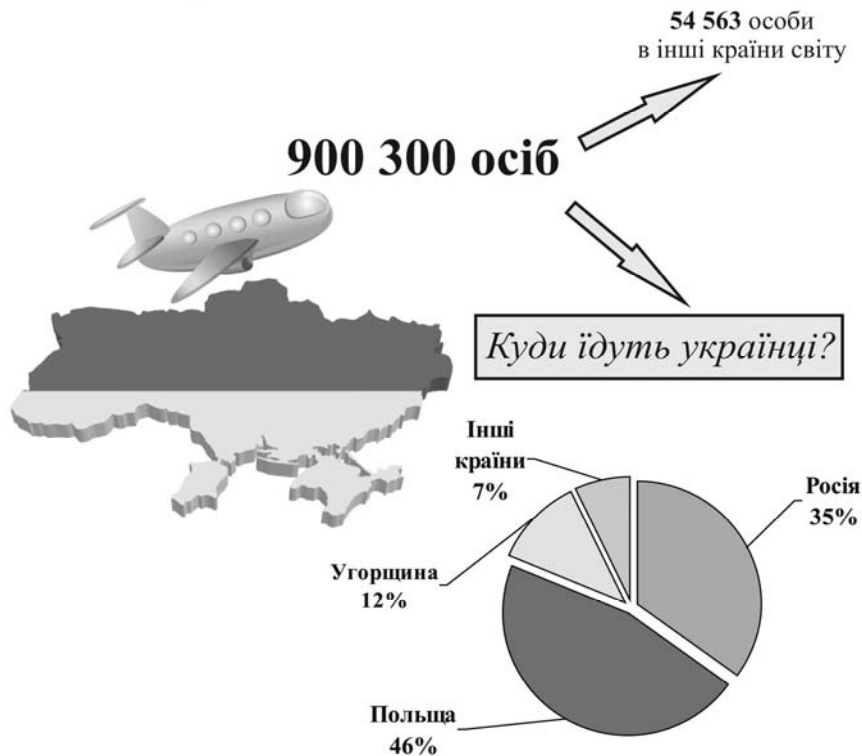

Рис. 13. Міграційні процеси в Україні за 2015–2016 рр.

Побудовано авторами на основі джерел [4; 6]

Висновки. Провівши аналіз ринку праці України можемо сказати, що ситуація досить складна та поглиблюється і набуває ознак системної соціально-економічної кризи. Інтеграційні процеси, про які відбуваються зараз, вимагають удосконалення та проведення ефективнішої політики на ринку праці. Першочерговими завданнями в цій сфері є формування прошарку, так званого, середнього класу, що забезпечить зменшення безробіття (як за рахунок самозайнятості, так і за рахунок створення нових робочих місць); приведення рівня посадових окладів I розряду ЄТКС до рівня мінімальної заробітної плати; упорядкування міграційних процесів і процесів соціального забезпечення в цьому аспекті, а також формування політики реєміграції трудових ресурсів на засадах соціального підприємництва.

Література

1. Балановська Т.І., Гоголя О.П., Драгнева Н.І. Ринок праці: реалії і перспективи / Т.І. Балановська, О.П. Гоголя, Н.І. Драгнева. — Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2012. — С. 17–23.

2. Державна служба зайнятості України [Електронний ресурс] – <http://www.dcz.gov.ua/>
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Статистична служба Європейського Союзу «Eurostat» [Електронний ресурс] – <http://ec.europa.eu/eurostat>
5. *Смачило В.В., Луценко Н.О.* Сучасні тенденції в сфері зайнятості: вітчизняний та міжнародний аспекти // Матеріали Інтернет-конференції «Соціально-трудова сфера: сучасний стан, проблеми та стратегічні напрями розвитку» // Київ: КНЕУ, 2017. — С. 184–186.
7. ТОП-5 стран, которые рады эмигрантам из Украины // Випуск ТСН // Офіційний сайт телеканалу [Електронний ресурс] – <https://ru.tsn.ua/>
6. *Шило Ж.С.* Проблеми заробітної плати та вартості робочої сили в Україні / Ж. С. Шило, О. Ю. Поліщук [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2010_1/45.pdf

References

1. Balanovska T.I., Gogul O.P., Dragneva N.I. (2012) *Rinok pratsi: realii i perspektivi* [Labor market: realities and prospects], Kyiv: National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.
2. The State Employment Service of Ukraine (2018) available at: <http://www.dcz.gov.ua/> (Accessed 29 January 2018).
3. The State Statistics Service of Ukraine (2018) available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 28 January 2018).
4. Statistical Service of the European Union "Eurostat" (2018) available at: <http://ec.europa.eu/eurostat> (Accessed 30 January 2018).
5. Smachilo V. V, Lutsenko N.O. (2017), "Current trends in the field of employment: domestic and international aspects" *Materialy internet-konferentsiyi* [Materials of the Internet conference] *Sotsial'no-trudovyy sfera: suchasnyy stan, problemy ta stratehichni napryamky rozvytku* [Social and labor sphere: the current state, problems and strategic directions of development], KNEU, Kyiv, Ukraine, p. 184-186.
6. Official site of TV channel — Issue of TSN (2018), "TOP-5 countries who are pleased to emigrants from Ukraine" available at: <https://ru.tsn.ua/> (Accessed 18 January 2018).
7. O. V. Shlyaga, Parkhomenko L.O. (2016) "Problems of Wages and Labor Cost in Ukraine" [Online], vol. 3, available at: [ttp://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2010_1/45.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2010_1/45.pdf)

Стаття надійшла до редакції 12.01.18 р.